

характером і способом постійної практики, належать до того, що виступає спільним, соціальним в свідомості різних індивідів».

Оцінка умов життєдіяльності і себе кожною особою багато в чому визначається виходячи з соціальних паттернів, які, в свою чергу, створюють умови для оцінки внутрішніх інстанцій особистості, оскільки вони багато в чому відображають симбіотичність зовнішніх і внутрішніх умов розвитку.

Обґрунтуванням мінливого характеру ієрархії цінностей може слугувати той факт, що порушення самого порядку – гармонії між локальними та загальнолюдськими цінностями – може призводити до зміни не тільки ієрархії цих систем, але й їх змісту. Питання в тому, чи може національна, культурна цінність вступати в протиріччя із загальнолюдською, універсальною. Отже, якщо цінності визначають сенс існування індивіда, напрям його діяльності, то їх індивідуальний характер дає підстави стверджувати про існування неузгодженості із соціальними, загальнокультурними цінностями.

На нашу думку, конфронтація ціннісних систем в Україні, порушення балансу, що склався, вимивання традиційних і нав'язування чужорідних цінностей, нівелювання духовних та етичних імперативів можуть мати наслідком серйозні порушення у функціонуванні політичних та соціокультурних інститутів, деструктивні зміни в суспільній свідомості і ментальності, духовну дезорієнтацію, соціальну безвідповідальність і девіацію. «Наразі ми живемо в еру традицій, що руйнуються та зникають. Тому, замість того, щоб нові цінності створювалися шляхом винайдення унікальних смислів, відбувається зворотній процес. Універсальні цінності нівелюються». Усе це за певних умов може стати чинником загострення соціальних конфліктів на національно-державному рівні і дестабілізації соціуму на глобальному і регіональному рівнях. Така можлива плата українського суспільства за підриг ціннісних основ свого існування.

Поліщук П.В.,

ад'юнкт кафедри філософії права та
юридичної логіки НАВС

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВОСВІДОМІСТЬ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Як відомо, сучасний етап розвитку правової свідомості українського суспільства характеризується суттєвою зміною ціннісних орієнтирів, які стосуються перш за все місця людини у відносинах з державою, а також захисту її прав та свобод. Завданням філософії права є

чітке формулювання цінностей, принципів і пріоритетів, що відповідають потребам суспільного розвитку.

Зміна правових цінностей, що відбувається в Україні, пов'язана з кризою державно-правової системи і характеризується передусім зниженням соціальної цінності держави. Іншими словами, орієнтація на демократичні форми державного режиму, створення основ правової держави, зміцнення гарантій захисту прав особистості не супроводжуються надійною підтримкою з боку державних інституцій. Це призводить до розколотої ціннісної свідомості більшої частини населення, що сприяє формуванню правового нігілізму і недовіри до органів державної влади та правової системи.

Для вирішення зазначених проблем, з урахуванням соціокультурних і правокультурних факторів, необхідно постійно оновлювати підходи до правового виховання громадян та відповідно професійної діяльності. В умовах посилення гуманізації і демократизації суспільних відносин правильне розуміння специфіки правосвідомості, механізму її функціонування та можливих засобів і напрямків впливу на неї є найважливішим чинником, що сприяє зміцненню захисту прав і законних інтересів громадянина і суспільства, а також держави.

Нині ж в науковій юридичній літературі правосвідомість розглядається як одна з форм суспільної свідомості поряд з політичною, моральною, релігійною тощо. Вона також є складовою правової культури суспільства, відображає рівень законності, правопорядку в державі, є результатом засвоєння особою правових цінностей, що існують в суспільстві.

Взаємозв'язок правової культури суспільства і правосвідомості населення влучно, на нашу думку, охарактеризував Ю. Тодика: «правова культура залежить від того, наскільки глибоко населенням засвоєні такі правові феномени, як цінність прав і свобод людини, цінність правової процедури при розв'язанні суперечок, юридичних засобів, установок громадян на дотримання (недотримання) правових приписів».

В зв'язку з цим, у науковій літературі різних галузей знань можна побачити велику кількість різних за змістом підходів до розуміння правосвідомості, її функціонального значення, особливостей формування тощо. Узагальнюючи вітчизняні дослідження проблеми правосвідомості, можна констатувати, що більшість дослідників означеного соціально-правового явища вказують на пізнавальний (когнітивний), емоційний та мотиваційно-вольовий рівні правосвідомості. До структурних компонентів правосвідомості вчені відносять: правові погляди, ідеї, почуття щодо чинного права і правопорядку (знання права); ставлення до права і правопорядку, правові переконання, оцінки права, правопорядку;

правові ідеали, уявлення про бажане право і правопорядок; правові установки.

Правосвідомість як система знань, поглядів, уявлень і почуттів з приводу чинних або бажаних правових норм, а також діяльності, пов'язаної з правом, безпосередньо спирається на певну концепцію права. Тобто, правосвідомість – це «право у тому вигляді, як воно відбивається у свідомості людини, це специфічна форма суспільної свідомості, система понять, переконань, поглядів, уявлень, почуттів і дій з приводу чинного або бажаного права».

Плюралізм підходів до праворозуміння та правосвідомості є результатом об'єктивних умов суспільного розвитку. Саме демократична спрямованість суспільних відносин в нашій країні суттєво вплинула на зміст права і правосвідомості. Право переважно розуміється як соціальна гарантія свободи, суспільно визнаної особистої автономії людини. І хоч право виникло давно, але «повністю слугувати особистості, її самореалізації воно починає тільки в умовах розбудови громадянського суспільства». Право дає простір для професійної, господарської, громадянської та політичної активності кожного члена суспільства. Гуманістичне право, вважає С. Алексєєв, утворює основу всієї національної юридичної системи і покликане визначати зміст і напрямки діяльності законодавчих, виконавчих, правоохоронних органів з усіх питань, на які так чи інакше розповсюджуються права людини.

Зміст і сутність правосвідомості не можна звести тільки до вимог природного права чи дотримання норм позитивного права, або ж тільки до відображення соціальної дійсності. Досліджувати правосвідомість потрібно як феномен буття права, і буття людини в правовому полі. Саме тому філософія права не може розвиватися без постійного аналізу конкретних інституційних форм, що визначають зовнішню сторону правопорядку, і в цьому сенсі правосвідомість і комплекс юридичних норм неминуче утворюють особливу функціональну єдність.

На основі викладеного вище можна сказати, що смислову сутність буття людини у світі складає ціннісно-нормативна структура свідомості, яка постійно зазнає відповідних трансформацій разом з розвитком суспільства. Сучасне суспільство, яке різними теоретиками визначається як постіндустріальне, інформаційне, масове, створює багато проблем у правовому регулюванні суспільного буття, покладає на суб'єктів діяльності значну відповідальність, надаючи суспільним відносинам певною мірою вільний від державно-правового контролю розвиток. Тому, правосвідомості суспільства відводиться дуже важлива роль в його розвитку.